

Upanje in zaupanje v času globalnega obupa in nezaupanja

Hope and Trust in Times of Global Despair and Mistrust

Uvodnik

Tematski blok¹ z naslovom „Upanje in zaupanje v času globalnega obupa in nezaupanja“ prinaša rezultate dela raziskovalne programske skupine „Etično-religiozni temelji in perspektive družbe ter religiologija v kontekstu sodobne edukacije“ na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani. Tudi letošnje raziskovalno temo je narekovala sodobna duhovna, kulturna in socialna situacija v svetu, za katerega je značilna vedno večja prepletenost med lokalnim in globalnim. Dogodek na lokalni ravni namreč lahko močno odmeva na globalni ravni, dogajanje na globalni ravni pa lahko močno zaznamuje posameznika v najbolj odmaknjenem delu sveta. Ta prepletenost se kaže na vseh področjih, zlasti pa na gospodarskem, političnem in duhovnem področju. Vsa področja povezuje ista rdeča nit – rastoča negotovost. V gospodarstvu se izgublja vera v napredek, brez katerega so v nevarnosti službena mesta; v politiki se izgublja dialog, na mesto katerega stopajo ekstremistična, izključujoča stališča z nevarnostjo globljih in ostrejših konfliktov; duhovnost pa izgublja svojo usmerjevalno vlogo, ker se je marsikje izkazala za premalo poglobljeno, izpodjeda jo tudi sekularizacija.

Splošna negotovost – tako se zdi – ima svoj izvor prav v razvrednotenju duhovnosti in duhovne avtoritete. Viktor Frankl je dokazoval, da je v življenju človeka najpomembnejša prav notranja, duhovna gotovost: človek, ki svoje življenje gradi na smislu in s tem na upanju, je zmožen kljubovati tudi najhujšim preizkušnjam. Podobno Umberto Galimberti pojasnjuje sodobno krizo mladih. Mladi so v krizi, ker so izgubili upanje, z upanjem pa prihodnost. Mladi ne vidijo prihodnosti zase – »Živijo v absolutni sedanosti; s prihodnostjo se nočejo obremenjevati.« Galimberti je v intervjuju za *De/lo* (13. 10. 2009) pritrdil papežu Benediktu XVI.: »Ratzinger hoče poudariti krščanske korenine Evrope in jaz, čeprav nisem kristjan, mu dam povsem prav.« Zakaj se nekristjanu Galimbertiju krščanstvo zdi pomembno? »Krščanstvo je v našo zahodno kulturo vneslo neizmeren optimizem. Zaradi krščanstva smo na prihodnost vedno zri optimistično.« In sedaj? Krščanstvo na Zahodu izgublja svoj vpliv in s tem se je »sesul tudi ves krščanski optimizem«.

¹ Tematski blok je nastal v okviru raziskovalnega programa „Etično-religiozni temelji in perspektive družbe ter religiologija v kontekstu sodobne edukacije in nasilje (P6-0269)“, ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS).

Rečemo lahko, da je sodobna globalna kultura, ki se je razvila iz zahodne, ta pa iz evropske, ki ima svoje korenine v krščanstvu, kultura upanja. Kultura upanja je bila hrbtenica našega izročila. Krščanstvo, ki živi iz preroškega in evangelijskega duha, je našemu izročilu vtisnilo jasno eshatološko vizijo: zgodovina ima svoj cilj, po katerem najgloblje hrepenita sleherno človeško bitje in stvarstvo. V njem imata svojo dopolnitev in zanj se je vredno odpovedati vsem drugim ciljem. Pred- ali obsvetopisemske kulture tega niso poznale – v svojih mitih se niso ozirale naprej, na dopolnitev ali k novemu stvarstvu in človeku, ampak nazaj k staremu, k izviru, k mitičnim likom. Pri Grkih se ta duh kaže v mitu o Sizifu, ki mora za kazen na vrh gore valiti kamen, a kamen se mu vedno znova zvali nazaj v dolino, na začetek – cilja pred seboj nikoli ne doseže. Ta mit kaže, da se grška kultura ni zmoгла odpreti prihodnosti; ostala je ujetnica preteklosti. Nasprotno Jezus kamen premaga – odvali ga z groba; Jezus ni ujetnik preteklosti, ampak gre naprej v prihodnost. Hrbtenica krščanske in s tem zahodne kulture je upanje, ki izhaja iz jasne vizije poslednjih ciljev. Galimberti dodaja: »Celo psihoanaliza je krščanska: preteklost je travma, sedanjost je analiza, prihodnost bo ozdravitev. Vsa zahodna kultura je prežeta s krščanstvom.« S tem, ko krščanstvo znotraj naše kulture izgublja svojo vlogo, svojo moč izgublja tudi upanje – gotovost glede prihodnjih ciljev in »poslednjih reči«. Negotovost glede mesta, ki ga ima človek v prihodnosti – ta se lahko razvije celo do brezupa ali obupa –, pa vpliva tudi na medsebojne odnose. Človek brez jasnega mesta v prihodnosti izgublja zaupanje vase in v druge; nezaupanje v njem spodrine zaupanje.

Upanje in zaupanje, ki veljata za nosilca zahodne in globalne kulture, sta danes v krizi, ker so v krizi temeljne, globalne vizije o mestu človeka v prihodnosti, ki jih človeštvo hrani v religijah. Temu vprašanju, ki tvori hrbtenico naše kulture in je primarno teološko in filozofsko, je posvečen tokratni tematski blok. Raziskovalci so vprašanje upanja in zaupanja ter obupa in nezaupanja osvetlili z različnih vidikov: interdisciplinarno z *vidika različnih teorij in avtorjev*, kakor so relacijska teorija, geštalt pedagogika, mimetična teorija ali eksistencialna analiza ter sv. Avguštin, M. Heidegger, P. Ricœur, G. Lafon ali H. Rosa; z *vidika posebno izpostavljenih ,mest' in vprašanj*, kakor so zgodovina, vzgoja, pastoralna, kazensko pravo, umetna inteligenca ali terapija; z *vidika pravnih in moralnih vidikov*, kakor sta kanonsko pravo ali sodobna liberalistična etika; z *vidika ustanov, idejnih tokov ali sredstev*, ki vplivajo na oblikovanje upanja in zaupanja, kakor so verstva, Cerkev, izročilo, družina, globalizacija, sekularizacija, socializacija, vzgoja, kateheza, pastoralna, transparentnost ali skupno dobro.

Prihodnost je odvisna od upanja in zaupanja. Človek je vedno živel od upanja in zaupanja – o tem priča že pokopavanje pokojnih, ki velja za najstarejše znamenje človeške kulture. Vsekakor globalizirani čas, v katerem živimo, človeka postavlja pred nove izzive, ki zahtevajo nove odgovore – morda pa celo novega človeka. Jasno je, da si tega ni mogoče zamisliti brez upanja. Tu zbrana besedila poskušajo temu temeljnemu antropološkemu pojmu vrniti njegovo prebojno moč, ki odpira vrata iz sedanjosti v prihodnost.

Robert Petkovšek in Bojan Žalec,
urednika tematskega bloka